

Komplexa syndrom

- om vanliga kontroversiella och svårbegripliga sjukdomstillstånd

Peter Währborg MD PhD FESC Prof em

Invärtes medicin (prof), kardiologi (doc), smärtmedicin,

psykologi (fil.dr) samt psykoterapi

Sahlgrenska Akademin, Göteborg

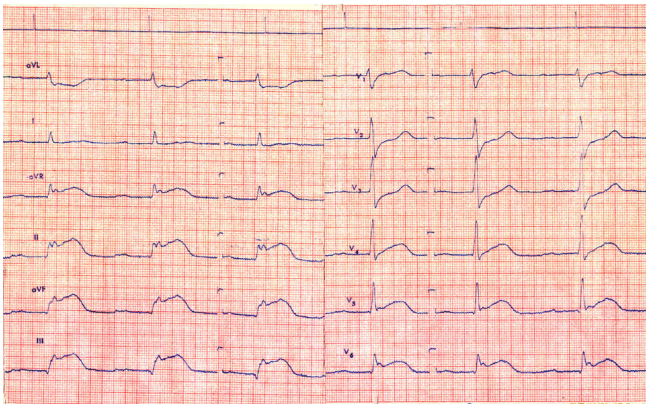

STRÖMSTAD ACADEMY

Nordic Institute for advanced studies

Vad är en sjukdom – egentligen?

Något som syns?

eller något som känns men inte syns?

Må dåligt
Trött och uttröttbar
Hjärndimma
Dåligt minne
Ont
Sömnstörning
Huvudvärk
Dålig mage
m.m.

eller kanske något som inte syns men finns och känns?

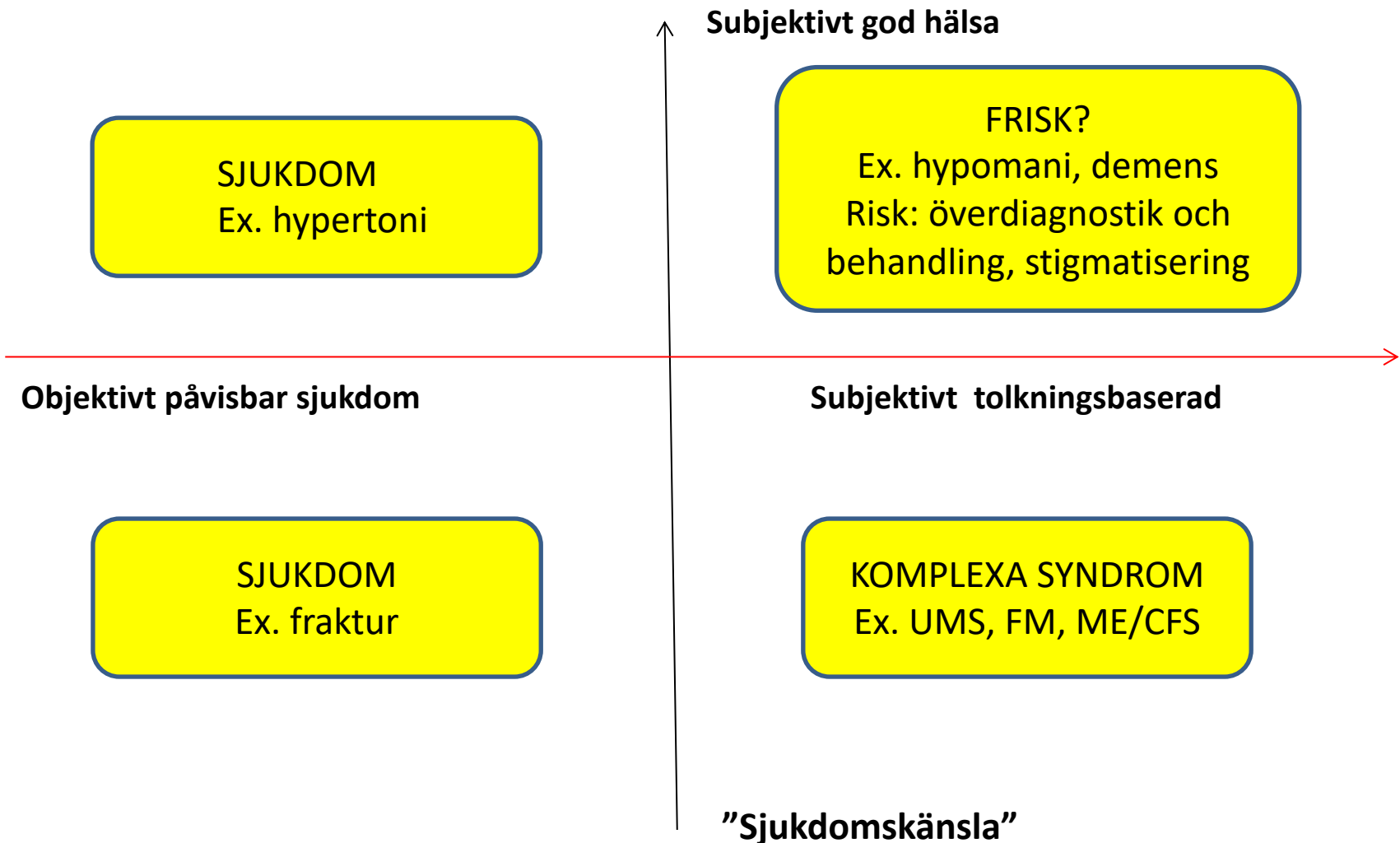
Begrepp som glider, förvirrar och besvärar – men nödvändiga

Symtom: (*grek*) en egenskap, vanligen objektiv till skillnad från **besvär** som ofta är den berördes subjektiva klagan.

Syndrom: specifik uppsättning av sinsemellan relaterade medicinska symtom. Är beskrivande och ofta baserat på empiriskt förvärvad kunskap om sambandet mellan dessa symtom. Finns ca 12.000, ofta uppkallade efter den som först beskrev det, t.ex. Downs syndrom.

Sjukdom: (enl WHO) – fysiologisk, psykologisk och/eller social ohälsa. Med **tillstånd**, vanligen inom psykiatrin, avses psykisk ohälsa som uppfyller kraven för en psykiatrisk diagnos, vilket begreppet **psykisk ohälsa** inte gör.

Sjuk? Frisk? eller Komplex?

Konsekvenser av sjukdomsbegreppet

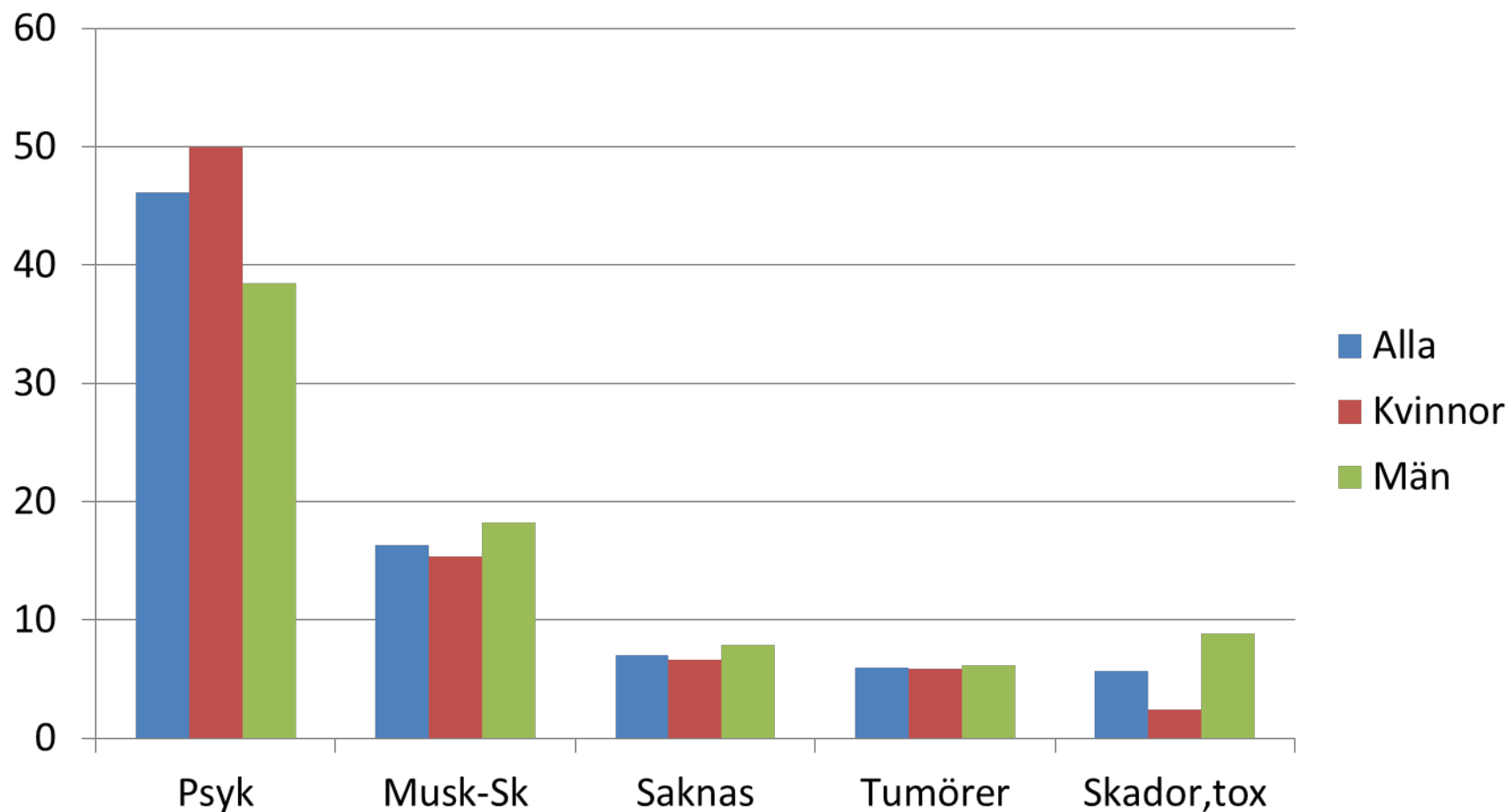
För individen

- Ger **legitimitet** åt funktionsstörningar och lidande (= sjukvård och omsorg, arbetsbefrielse och respekt från andra)
- Berättigar till **ersättningsförmåner** (FK, försäkringsbolag m.m.)

För samhället

- Upprättar **sjukvård** och därtill hörande forskning och utveckling
- Kan omfattas av **lagstiftning** (t.ex. tvångsvård, anmälningsplikt etc.)

Den nya ohälsan är annorlunda (orsaker till sjukskrivning)

Vad kännetecknar ”komplexa syndrom” – mina utgångspunkter

Multietiologiska (medicinska, psykologiska antropologiska, sociala faktorer)

Multisymtomatiska (Må dåligt, trött och uttröttbar, hjärndimma. dåligt minne, smärta, sömnstörning, huvudvärk, dålig mage m.m.)

Kriteriediagnoser (UMS, ME/CFS, FM, WAD, Bäckebottensyndrom, multipel kemisk överkänslighet, gengas –el-”amalgam” m.m.)

Överlappande kriterier (samma symtom vid samma tillstånd, bristande diskriminativitet)

Konfliktskapande (åsiktsinnehavare, patienter, patientföreningar och experter)

Kostnadskrävande (för individ, sjukvård, försäkringssystem)

Tack för uppmärksamheten

A REAL SCIENTIST

Teman

Sjukdom – ett förvirrande begrepp

Komplexa syndrom – definition och exempel

Och det spelar en roll både för individ och samhälle

FÖRDELAR

Berättigar till ersättningsförmåner (FK, försäkringsbolag m.m.)

Ger legitimitet åt funktionsstörningar och lidande (= sjukvård och omsorg, arbetsbefrielse och respekt från andra)

NACKDELAR

Varierande giltighet och tillförlitlighet (särskilt mellan "enkla" och komplexa syndrom)

Övertro på ICD och DSM m.fl. [Den internationella klassifikationen ICD är främst en statistisk klassifikation för att kunna göra översiktliga statistiska sammanställningar och analyser. Den svenska versionen benämns ICD-10-SE (KSH-97)] Socialstyrelsen www.socialstyrelsen.se

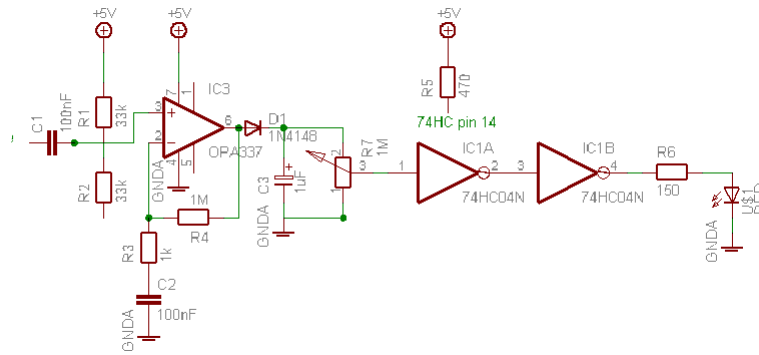

$5 + 5 + 5 + 5 = 555$
(Dra **ett** streck för att korrigera ekvationen)

Har vi tänkt fel om sjukdomar?

Vissa problem låter sig inte lösas om man inte först ifrågasätter problemformuleringen

$$5 + 5 + 5 + 5 = 555$$

Vad kännetecknar ett komplext syndrom?

- ett förslag till definition

Hypotesen om komplexa syndrom - GRUNDANTAGANDEN

- Flera sjukdomstillstånd har en **annan bakgrund (etiologi)** än den som vanligen förekommer vid sjukdomstillstånd.
- **Flera aspekter** såsom medicinskt fysiologiska, psykologiska, antropologiska och sociala förhållanden **spelar en avgörande roll** för tillståndets uppkomst.
- Alla **dessa förhållanden måste samvariera på ett visst sätt och vid en viss tidpunkt** för att tillståndet skall uppkomma

Avsaknad av vetenskapligt säkerställd biologisk och påvisbar orsak

Det saknas någon **vetenskapligt väl bevisad (biologisk) orsak till tillståndet**. Detta innebär förstås att det mycket väl kan finnas en sådan förklaring eller åtminstone en biologisk förmedling av ett händelseförlopp som leder fram till en sjukdomskänsla.

Avsaknad av evidens.

Diagnosen baseras på observation och tolkning - kriteriediagnos

De komplexa syndromen utgörs således av tillstånd som inte låter sig påvisas av någon laboratorie-, röntgen- eller annan objektiv undersökningsmetod.

Undersökarens **tolkning av patientens svar får då en avgörande betydelse** för vilken diagnos som ställs. Detta i sin tur kan naturligtvis underminera tillförlitligheten (reliabiliteten) i den diagnos som ställs.

Berättelsen blir poäng och kriterier som förminskar berättelsen

Berättelsen skall bli lyssnad till och tolkas av en undersökare, alternativt skall ett formulär fyllas i med skilda svarsalternativ eller "prickas av" av undersökaren för att få en uppfattning om tillståndet. Berättelsen blir plötsligt poäng och kriterier som ger sken av en objektiv undersökning där **tillförlitligheten, helt eller delvis, går förlorad, bl.a. därför att sammanhanget går helt förlorat**. Diagnosen är reduktionistisk.

Brister i diagnosens tillförlitlighet (sensitivitet och specificitet)

Inga symtom kan med säkerhet fastslå diagnosen (patognomona fynd) och andra diagnoser kan med säkerhet inte uteslutas. Graden dessa osäkra förhållanden kan inte uppskattas.

Överlappning av symtom och kriterier

De sjukdomstillstånd eller besvär som beskrivs som komplexa syndrom präglas av en **betydande överlappning av symtom**. Trötthet, sömnstörning, huvudvärk och nedstämdhet är t.ex. problem som förekommer vid många olika sjukdomstillstånd och så är det också med det som ibland kallas "hjärndimma". Överlappningen skapar därmed en uttalad osäkerhet i diagnostiken och reducerar tillförlitligheten (reliabiliteten) högst avsevärt.

Tillstånden är multisymtomatiska

Vanligen **såväl kroppsliga som psykiska symtom** som svårligen kan bedömas som vare sig primära eller sekundära – vilket kom först? Dessa syndrom är därför disciplinöverskridande och resurskrävande. Naturalförloppet okänt eller osäkert pga svårigheterna att ställa diagnos.

Konfliktskapande

Komplexa syndrom förorsakar **alltid meningsskiljaktigheter** bland och mellan experter, läkare, patienter, patientföreningar, allmänhet och allehanda åsiktsinnehavare.

Vad är problemet med komplexa syndrom?

- Personer med komplexa tillstånd ryms inte inom den stuprörsfilosofi sjukvården anammat – blir rundgångare i vården.
- Socialförsäkringssystemet och andra socioekonomiska förhållanden är mycket dåligt reglerade map personer med dessa syndrom. Rättsosäkert.
- Behandlingsinsatser ofta på fel nivå och utan vare sig kunskap eller engagemang.
- Tillstånden är delvis systemhotande; utmanar den vetenskapssyn som är förhärskande. Kostnadskrävande tillstånd för individ, sjukvård och samhället.
- Stort missnöje och ofta stridbara patientföreningar.

Grundantagande

Flera sjukdomstillstånd har en annan bakgrund (etiologi) än den som vanligen förekommer vid sjukdomstillstånd.

Flera aspekter såsom medicinskt fysiologiska, psykologiska, antropologiska och sociala förhållanden spelar en avgörande roll för tillståndets uppkomst.

Alla dessa förhållanden måste samvariera på ett visst sätt och vid en viss tidpunkt för att tillståndet skall uppkomma